
DELI Eszter – NÉMETH Gabriella

Szillogisztikus struktúrák a vizuális retorikában Dilemma vagy enthüméma?

Bevezetés

Jelen tanulmány szerzői kutatótársakként újra és újra szembetalálják magukat olyan helyzetekkel, amikor egy adott dolgot két eltérő tudományos szemszögből közelítenek meg. Jelen tanulmány célja nyilvános vitába bocsátkozni rendhagyó módon, egy tanulmány keretében. Nem célunk annak igazolása, hogy a klasszikus retorika verbális alakzatai érvényesek-e a vizuális artefaktumok esetében is, erre korábbi tanulmányainkban tettünk kísérletet (Németh [2011]; Németh [2015]; Deli-Németh [2017]; Deli-Németh [2018]).

Jelen tanulmányban komplex, összetett retorikát mutatunk be, amely az érvelélmélet három dimenzióját – az érvelés mint produktum, procedúra és processzus (3 P) – a képek esetében is érvényesnek tekinti. E triadikus megközelítés legszembetűnőbb kiválósága, hogy a 3 P együttes alkalmazása esetén nem pusztán a megjelenített dologról, hanem elkészültének eljárásáról, és alkalmazási módjairól is szól. Az érvelésnek három megközelítését adjuk így meg. Az érvelés mint egyfajta eredmény a vizuális artefaktumot produktumként kezeli és figyelmen kívül hagyja a kontextust, valamint a retorikai szituációt. Az érvelés mint processzus, a retorikai szituációt és a külső kontextuális elemeket szervesen az érvelés részének tekinti. Végül, az érvelés mint eljárás olyan szabályszerűségekre világít rá, amelyek mentén a diskurzus felépül. Ez a fajta megközelítés nem annyira a tartalomra, mint inkább a szabályok, szabályos minták dinamikájára épül.

Ezen három érvelélméletet használjuk majd fel saját érveink keretezéséhez, amikor Deli Eszter a hasonló tematikában gyűjtött WWF képeket vizuális enthümémaként azonosítja, Németh Gabriella ugyanazon képeket mint vizuális retorikai dilemmákat elemzi. Jelen tanulmány kizárólag a dilemma és enthüméma párhuzamba, illetve szembeállításával foglalkozik, direkt módon. Egyazon vizuális artefaktumot (Figure 1) megvizsgálva érvelünk elsőként a dilemma, másodikként amellet, hogy a kép enthümémaként értelmezendő a retorikai struktúrák szintjén.¹

A tanulmány függelékében feltüntetett reklámképek mindegyike ugyanazon tematikára épül. A szándékolt üzenet az, hogy amennyiben rajtam áll a választás, és én teszem meg a következő lépést az amőba játékban, a környezetvédelmet válasszam. A nyilvánvaló szándékolt üzenet hatékonysága azonban meglehetősen vitatható, amennyiben részletes elemzésnek vetjük alá a képek vizuális retorikai struktúráját, érvelését vizsgálva. A megfelelő analízishez ezért a 3 P szempontrendszerét ajánljuk és a képeket dilemmaként, majd enthümémaként azonosítva megnézzük, hogy mennyire éri el a szándékolt hatást.

Szándékoltan nem merítjük ki az összes érvet és megközelítést, fókuszáltan szűkítjük le a vitát az enthüméma és a dilemma tárgyköreire, és fenntartjuk, hogy az általunk vizsgált képek mindegyike tovább vizsgálható, és a mi vitánk is tovább mélyíthető szemiotikai, kulturális, etikai, esztétikai, reprezentáció-

¹ Figure 2,3,4,5 az érvelés mint eljárás megerősítése céljából kerülnek felsorolásra, azonban – bár dilemma és enthüméma esetében is csak Figure 1 kerül kiemelésre, a megállapított struktúrák egyaránt érvényesek a többi képre is.

elméleti, kognitív-elméleti és képiműveltség-elméleti szempontokból is, továbbá vizsgálható a retorika elméleti-gyakorlati vetületei mentén akár alakzati, akár fogalmi aspektusok alapján.

A szillogizusból keletkező retorikai struktúrák: dilemma és enthüméma

Mielőtt az érvelés e három fent felsorolt megközelítését felvezetnénk, amelyek segítségével végső soron alátámasztjuk majd az enthümémára és a dilemmára vonatkozó állításainkat, szükséges felvázolnunk az enthüméma és dilemma gyökereit. Mind az enthüméma, amelyet retorikai szillogizmusnak is szoktak nevezni, mind a dilemma olyan retorikai struktúrák, amelyek a szillogizmus szűkítése vagy bővítése által keletkeznek.

Az érvelés szempontjából A. Jászó két területet különböztet meg: logika, valamint retorika-dialektika. A retorikai és a dialektikai érvelés nemcsak a formális logika szabályaira építenek, hanem a valószínűségekre, ezért valószínűségi érvelésnek nevezik őket. A formális logika a szillogizmusra épül, amely a deduktív következtetés alakjának tekinthető és amelyet a formális logika egyetlen igaz és érvényes következtetésfajtaként aposztrofál. A dedukció mindig az általános érvényű igazságból vezet le azt, ami kérdéses, tehát az általános szabályból, törvényből következtet az egyes esetekre. A. Jászó Anna a dedukció fogalmát vizsgálja mind a logika, mind a retorika szemszögéből. A logika felől közelítve a dedukció eszközeként a szillogizmust tartja, amelynek három típusát különbözteti meg: kategorikus, feltételes és választó szillogizmus. A. Jászó kiemeli, hogy retorikai szemszögéből a kategorikus szillogizmus ismertetésének van értelme, mivel a szillogizmus a formális logika eszköze, azonban a retorikai érvelés nem formális, hanem valószínűségi érvelés, így a szillogizmust nem teljességében, hanem vagy leszűkítve, vagy kibővítve alkalmazza.

A kategorikus szillogizmus olyan szerkezet, mely három kategorikus kijelentésből: két premisszából és egy konklúzióból áll, azaz két előzményből és egy végkövetkeztetésből (Adamikné Jászó [2013] p. 149.).

A szillogizmus bizonyító ereje abban áll, hogy amit igaznak fogadunk el az egészre nézve, az igaz lesz az esetre is (a részre).² Amikor a szillogizmus hitelességéről, vagy az érvelés helyességéről beszélünk, ki kell emelnünk, hogy különbség van a szillogizmus igazsága és a szillogizmus érvényessége között. Az igazság a szillogizmus tartalmára vonatkozik, az érvényesség a szillogizmus formájára. A tartalom/igazság azt vizsgálja, hogy egy adott állítás igaz vagy hamis. Az érvényesség esetében azt vizsgáljuk, hogy a következtetések igazolhatók-e. Mindig vigyáznunk kell arra, amikor a konklúziót vizsgáljuk, hogy "a premissza igaz voltát v. az érvelés érvényes voltát vetjük el" (A. Jászó [2010] p. 232.).

A. Jászó Anna kifejti, hogy a mindennapi érvelés a formális logika kategorikus szillogizmusát nem alkalmazza, azonban a mindennapi érvelésben keletkeznek a szillogizmus szűkítésével vagy bővítésével retorikai érvelési módok. Ilyenek az enthüméma és az epikheiréma, a poliszillogizmus vagy a dilemma.

A szillogizmus rövidített formája az *enthüméma*, kibővített formája az *epikheiréma* és a *poliszillogizmus*, kettős alakja a *dilemma* (Adamikné Jászó [2013] p. 153.).

² A. Jászó példájával illusztrálva: Minden ember halandó. (nagyobb premissza-főtétel) / Szókratész ember. (kisebb premissza – altétel) / Szókratész halandó. (konklúzió – zárótétel). A kategorikus szillogizmus három terminussal rendelkezik: nagyobb terminus a konklúzió állítvány (halandó), kisebb terminus a konklúzió alanya (Szókratész) és a középső terminus az, amely mindkét premisszában, a főtételben és az altételben is előfordul, de ami a konklúzióból hiányzik (ember). A dedukció útján nyert részleges igazság csak akkor helytálló, ha 1. a főtétel kétségtelenül általános igazságot mond ki; minden egyes esetre érvényesnek kell lennie; 2. a főtétel alanya magában foglalja az altétel alanyát; 3. helyesen vonjuk le a következtetést. (A. Jászó [2013] p. 151.)

Dilemma

A dilemma (gör. 'kettős állítás') általános meghatározásában magában foglal minden érvelési technikát, amely elfogadhatatlan választást kínál az ellenfél számára (Lanham [1991] pp. 54-55.). Pl. *Nem fogok neked fizetésemelést adni, mert vagy lustává és kevésbé hatékonyá tesz téged, vagy fukarrá és kevésbé elégedetté.* Az alkalmazott erre adott válasza: *Nem, ez engem még energikusabbá tesz, mert kevésbé leszek elégedetlen.*³

Logikai meghatározásában a dilemma egy szillogizusból származó retorikai szerkezet, amelyben a fő premissza összetett feltételes állítás, a kis premissza választó állítás. Riedl meghatározásában⁴ A. Jászó Annát követve mi a dilemma következő meghatározását vesszük alapul: „a dilemma szillogizusból származó szerkezet, tkp. kettős szillogizmus, amelyben két egymással ellentétes premisszából kiindulva, ugyanazon eredményre jutunk.” (A. Jászó [2010] p. 259). *1. Te vagy őrt álltál, vagy nem álltál őrt. / 2. Ha ott voltál, áruló vagy. /3. Ha nem voltál helyeden, megszegted parancsomat. // 4. Tehát halált érdemelsz.*⁵

A dilemmák esetében tehát a főtételek kettős vagy vagylagos, és mindkét tagjához más altétel társul, azonban a konklúzió mindkettő esetében ugyanaz lesz.

Az enthüméma

Arisztotelész retorikai elemzésének fókuszában az enthüméma áll. A görög tudós *Rétorika* című munkájának egy ismert szakaszában az enthümémát a retorikai meggyőzés esszenciájának nevezi (Arisztotelész [1354a15]).

Conley nyomán Jasinski az enthüméma domináns megközelítését javasolja, amely szemlélet különösen a retorikakutatók körében terjedt el, és amely más fénybe helyezi az enthüméma fogalmát a korábbi meghatározásokkal szemben. Eddig ugyan nem alakult ki teljes konszenzus a domináns perspektívát illetően, hat pontban mégis megegyezésre jutottak e terület tudósai:

1. Az enthüméma egy deduktív típusú érvelés, egy retorikai szillogizmus, amely az általánostól halad a konkrét felé, szemben a retorikai példával, amely egy induktív mozgást testesít meg a specifikustól az általánosig. Egy enthümematikus érv, csakúgy, mint logikai unokatestvére, a szillogizmus, három részből áll: kettő premissza és egy konklúzió.
2. Az enthüméma csonkított szerkezet, egy hiányos vagy csonka szillogizmus. E megközelítés gyakran ellenvéleményekbe ütközik, amely elvezet bennünket a konszenzus harmadik pontjához.
3. Számos kutató szerint mégsem érdemes csonka szillogizmusnak tekinteni az enthümémát, ha mégis megtörténik, annak pusztán gyakorlati okai vannak, nem formai. A korai vélekedés szerint egy jó rétornak ugyanis mindig ki kéne hagynia a közönség számára nyilvánvaló premisszát, nehogy megsértse hallgatósága intellektusát. Amikor egy premissza kimarad, a közönség feladata azt behelyettesíteni.
4. A harmadik ponthoz szorosan kapcsolódó negyedik azt mondja ki, hogy az enthümematikus érvelés kooperatív kölcsönhatás függvénye a beszélő és közönsége között.
5. Az enthüméma premisszái pusztán lehetséges állításokat takarnak, nem bizonyosakat.
6. A megelőző állításhoz csatlakozva az utolsó pont azt mondja ki, hogy egy enthüméma premisszái nem pusztán valószínű tényeket, hanem értékeket, attitűdöket is kifejeznek.

³ A példa forrása: A. Jászó [2010] p. 259.

⁴ Riedl Frigyes [1905] *Rhetorika és retorikai olvasókönyv*. Hatodik, az új tanterv szerinti javított kiadás. Budapest: Lampel.

⁵ A példa forrása: A. Jászó [2010] p. 259.

Ezáltal, retorikai kontextusukban nem csak logoszként funkcionálnak, hanem az éthoszt és pathoszt is segítségül hívják működésükkor (Jasinski [2001] pp. 206-207.).

1. táblázat 1⁶

Szillogizmus	<i>Mindazt, ami igazságtalan, el kell törölni.</i>
	<i>A rabszolgaság igazságtalan.</i>
	<i>Tehát a rabszolgaságot el kell törölni.</i>
Enthüméma	<i>Mindaz, ami igazságtalan, el kell törölni.</i>
	<i>A rabszolgaság igazságtalan.</i>
Dilemma	<i>Vagy ellenség az illető, vagy honfitárs.</i>
	<i>Ha ellenség, kötelességem elfogni.</i>
	<i>Ha honfitárs, csak áruló lehet.</i>
	<i>Tehát mindenképpen el kell fognom.</i>

Jelen tanulmányban tehát két szillogizmusból eredeztethető retorikai struktúrát, az enthümémát és a dilemmát vetjük össze oly' módon, hogy ugyanazon képeket vizsgálva egyikünk amellet érvel, hogy vizuális enthümémát látunk, másikunk ugyanazt a képet vizuális dilemmaként azonosítja. Értekezésünk következő részeként bemutatjuk az érvelési stílusokat (3 P). Ezen érvelési módokra épül majd gyakorlati érvelésünk az enthüméma és a dilemma mellett az adott képek vetületében. Az érvelési módok bemutatását követően a képek elemzését végezzük el.

Az argumentáció mint eredmény (produktum)

Az érvelés produktum típusú megközelítése az érvelést eredményként, termékként vagy artefaktumként kezeli, vizsgálata során pedig elsősorban a formális logika elveit veszi alapul. Segítségével a bizonyítás érvényességét és helyességét, helytállóságát, vagy ezek ellenkezőjét állapíthatjuk meg, így az ilyesfajta vizsgálat a bizonyítás formájának értékelésében, az érvformák felismerésében és logikájuk formai tisztaságának detektálásában valósul meg (Aczél [2005] p. 326.).

A bizonyítás elemi szervező elve, s egyszersmind alkotóeleme a szillogizmus, azaz propozicionális (igazságértékkel rendelkező) állítások sorozata, elhatárolható premisszákkal, amelyek maguk után vonják a konklúziót. Amennyiben az érvelés formája nem helyes és a konklúzió nem nyer bizonyítást, maga a szillogizmus is érvénytelennek tekinthető. E szemlélet szerint az érvényesség tehát pusztán a formákra vonatkozik és független az érv tartalmától (al-Musawi [2006] p. 43.).

Az érvelés produktumorientált megközelítése tehát nem a retorikai, hanem a formális logikai megközelítést érvényesíti, amely – feltételezésünk szerint – mindenképpen fogalmi alapot ad a vizualitásnak is, amelynek középpontjában egy kontextualitástól független termék, műalkotás, vagy

⁶ A példák forrása: A. Jászó Anna [2013] pp. 153-154.

tárgy, tehát egy artefaktum áll, pl.: festmények, hirdetések, műalkotások vagy épületek stb. E szemlélet előnye és egyben hátránya, hogy nem foglalkozik azzal, hogy az érvelést ki hozza létre, kinek és milyen célból, születése gyakorlatilag egy kontextuális elemeitől megfosztott szempont. A produktumorientált tehát olyan struktúráközpontú nézet, amely eltekint azoktól, vagy nem elsősorban foglalkozik a közlésfolyamat egyéb szempontjaival (Deli [2018] p. 24.).

Strukturális eljárások a retorikában

A klasszikus retorika az alakzatok máig vitatott definíciókhoz abból indult ki, hogy alakzati formák a felszínen akkor jönnek létre, ha szabályt/normát sértünk. (Németh [2018] pp. 41; 64; 66) Amikor ilyen jellegű normasértésre vezetjük vissza az alakzatok kategóriáit, a klasszikus retorika négy eljárást/műveletet ismer: hozzátoldás, elvétel, helyettesítés felcserélés. Quintilianus nyomán Adamik Tamás összefoglalásában „az első három változtatási eljárás az egészen kívül fekvő tartománnyal való érintkezés nyomán következik be” (Adamik [2010] pp. 839-840.). Az adjekció felvesz egy külső elemet, a detrakció elhagy valamit, míg a kicserélés behelyettesít egy külső elemmel egy másikat. A negyedik eljárás, a transmutatio az adott egészen belül lebonyolítja az eljárást. Bár sokszor vitatott kérdés, hogy a négy változtatási kategória csak szó-, vagy gondolatalakzatokat is létrehozhat-e (lásd még Németh [2018] p. 62.), jelen tanulmány szempontjából ez a kérdés mellőzhető. Az ok, amiért a strukturális változtatási kategóriákat mégsem mellőzhetjük az enthüméma és a dilemma vizsgálatánál, az érvelés produktumként való azonosításakor nyer jelentős szerepet.

A vizuális artefaktumok produktumként való vizsgálata független a kontextuális tényezőktől. Azt, hogy a vizsgált vizuális artefaktum enthüméma vagy dilemma, az határozza meg, hogy az adott premisszák retorikai szempontból érvényesnek tekinthetők-e vagy sem. A vizuális artefaktum produktumként való azonosítása nem teszi lehetővé, hogy igazolást a premisszák érvényességére külső elemből, a kontextusból, vagy a retorikai szituációból nyerjünk.

Az argumentáció mint folyamat (processzus)

Az argumentáció mint folyamat szemléletének fókuszában a mindennapi kommunikációs helyzetekben létrejövő ellentétek, konfliktusok és azok megoldása, illetve az argumentáció mint ellentétek és ellentmondások leszűkítésének, kiterjedésének vagy megszüntetésének folyamata áll (Deli [2018] p. 27.). Ebben az értelemben az argumentáció az interakció egy típusaként értelmezhető. Az argumentatív folyamat típusú megközelítés az argumentáció helyességét funkcionális fogalomnak, ezáltal a meggyőzést szándéknak, hatásnak tekinti, a retorika elveit alapul véve. Az argumentáció e pragmatikus, hatás és szándékalapú felfogása szintén érvényesnek tekinthető a vizualitás esetében is, elsődleges célja pedig bizonyos toposzok megjelenítése. A toposz fogalma olyan helyre vagy forrásra utal, ahonnan érveinket meríthetjük, ezért gyakran „közös helynek” vagy „érvelési közhelynek” is nevezik, retorikai terminusként azonban nem a közfelfogás szerinti bölcsességeket, vagy az irodalmi művek közismert képeit, hanem érvforrásokat értünk alatta (Lanham [1991] p. 169.). A képek, létrehozóik akaratát evokatív, sűrített módon képesek közvetíteni, bizonyos toposzokat, érveket láttatva és elhítelve, valamint bevonva és interakcióra bírva ezzel a közönséget (Aczél [2012] p. 102.).

Kontextus

Az érvek kontextusát tekintve Tindale négy kategóriát különít el: a lokalitás, a háttér, az érvelő és a kifejezés összefüggéseit.

1. A lokalitás: fogalma arra az időre és térre utal, amelyben az érv elhelyezkedik. A téma függvényében tekinthetjük e tényezőket periferikusnak, de játszhatnak centrális szerepet is az érvel értékelésében. Az, hogy az emberek hol és milyen korban élnek meghatározza gondolkodásukat, és ezáltal érvelésük természetét. Éppen ezért kihívást jelenthet, hogy – az esetleges helyi vagy időbeli különbségek ellenére – a rétor szemszögéből lássuk a problémát. Még tovább növelheti az érvekkel kapcsolatos félreértéseket, ha interkulturális érvelésről beszélünk, amely szintén elvárásokat támaszt értelmezési készségeinkkel szemben, amely során ugyan közös időn és világon osztozunk, gyakran még sincs egyetértés abban, hogy hogyan tesszük mindezt.
2. A háttér: Az előző megfontoláshoz kapcsolódva a következő kontextus a háttér, amelyet számos kutató magával a kontextussal tesz egyenértékűvé. Háttér alatt olyan eseményeket értünk, amelyek meghatározzák a szóban forgó érvelés értelmezését, pl.: az esemény, amelyen a diskurzus megvalósul, az érvelő és közönsége között megfogalmazott előzetes érvek a témában, aktuális társadalmi/politikai kérdések, amelyek hatással lehetnek az évrre, a felsorakoztatott érvekkel kapcsolatos ironia, vagy az érvek hatására létrejövő következmények az érvelőre és közönségére.
3. Az érvelő: Az érvelés nélkülözhetetlen komponense annak forrása: a jelentés intelligens kezdeményezője. Míg a lokalitás és háttér a forráshoz járul hozzá, az érvelő annak fő alkotóeleme. Az érvelő lehet egyetlen individuum, de lehet csoport is, mint a reklámok, érdekképviselési nyilatkozatok, politikai beszédek vagy – akár csak jelen dolgozat esetében – civil szervezetek reklámkampányainak forrása esetében.
4. A kifejezés: Az érvek felépítése, azonosítása, rekonstruálása és értelmezése szempontjából elengedhetetlenül fontos azok kifejezésének vizsgálata: az érvek kiejtése és kifejező módjuk erőssége, hogy mit mondanak, és mit nem mondanak ki (ld. Enthüméma), az érvelő modorossága és a médium, amin keresztül az érvelés megvalósul (Tindale [1999] pp. 7580.).

Tátrai Szilárd felfogásában egy diskurzus résztvevői nem belépnek egy már eleve létező kontextusba, hanem maguk konstruálják azt, ezáltal a kontextus nem eleve adott realitás, hanem olyan dinamikus viszonyrendszer, amely a kommunikáció résztvevőit és az ő ismereteiket foglalja magába (Tátrai [2004] p. 479). A megnyilatkozás értelmezésekor azon tudásainkat mozgósítjuk, amelyhez a hasonló megnyilatkozások értelmezésével jutottunk, amelyet Tátrai az analógiás értelmezés alapelvének nevez. Meghatározása szerint tehát a kontextus a megnyilatkozás kommunikációs környezetére vonatkozó tudás, illetve annak alkalmazása, amely felfogás alapján háromféle kontextusról beszélhetünk:

1. Szituációs kontextus, avagy beszédhelyzet: amelynek fókuszában egyfelől személyközi, másfelől tér- és időbeli viszonyok állnak (ki, kinek, mikor és hol nyilatkozik meg);
2. A cselekvés kontextusa: amely a megnyilatkozó szándékára vonatkozik (vagyis arra, hogy milyen cselekvést kíván a megnyilatkozással végrehajtani);
3. Tematikus kontextus: azokra a háttérismeretekre koncentrál, amelyek szükségesek annak a megértéséhez, hogy a megnyilatkozás miről szól, mire vonatkozik (Tátrai [2004] pp. 479-481.).

A processzuális megközelítés és az enthüméma fogalmának kapcsán felmerülő kontextus mellett a retorikai szituáció kifejtése is szükségszerű. Retorikai szituáció alatt általában személyek, események, viszonyok és dolgok természetes kontextusát tekintjük, illetve azt a szükségletet, amely határozottan megnyilatkozásra szólít fel. Ez az igényelt megnyilatkozás része a szituációnak, sőt, nélkülözhetetlen a szituációs tevékenység létrejöttéhez, és a szituációban való részvétele által nyeri el jelentését és retorikai jellegét (Adamik [2010] p. 1031.). Bitzer felfogásában a retorikai szituáció „személyek, események, tárgyak és viszonyok együttese, amelyben egy tényleges vagy lehetséges szükséglet merül fel, s ezt a szükségletet akkor lehet részben vagy egészben kielégíteni, ha a szöveg, beszéd, amely a szituációban létrejön, az emberi döntést és tevékenységet úgy tudja korlátozni és kényszeríteni, hogy az a szükséglet lényegi módosításához vezessen” (Bitzer [1968] p. 6.). Ez alapján a retorikai szituáció a következő állításokkal írható le:

1. A retorikai beszéd egy bizonyos szituációra adott válaszként jön létre.
2. A beszéd a szituáció által nyeri retorikai jellegét: mint válasz egy kérdésre, vagy mint megoldás egy problémára.
3. A retorikai szituáció a retorikai beszéd szükségszerű feltételeként létezik.
4. Ahogyan sok kérdés és probléma megválaszolatlan marad, úgy a retorikai szituációk egy része is anélkül keletkezik és múlik el, hogy megnyilatkozásra készletne.
5. Egy szituáció akkor tekinthető retorikusnak, ha beszédre invitál, amely képes részt venni a szituációban, megváltoztatva annak jellegét.
6. A beszéd akkor tekinthető retorikusnak, ha illő válaszként funkcionál arra a szituációra, amelyben létre jön.
7. A szituáció oly módon kontrollálja a retorikai választ, ahogyan a kérdés kontrollálja a választ.

Ezt követően Bitzer a retorikai szituáció három alkotóelemét mutatja be, amely a beszéd vagy vizuális tartalom elkészítése előtt valósul meg:

1. Szükséglet (exigence): a szükséglet valamilyen tökéletlenség, amely azonnali megoldást igényel. A retorikai szituáció szervező elve és egyben az egyén igénye, hogy valamilyen problémát a beszéd – vagy jelen tanulmány esetében a kép – segítségével oldjon meg. A szükséglet retorikai, ha képes megváltozni, ehhez a változáshoz pedig reaktív tevékenység szükséges. A szükségletnek vannak tényszerű, valóságos és érdek-függő összetevői.
2. Hallgatóság (audience): a hallgatóság szerves része a retorikai szituációnak, hiszen a retorikai megnyilatkozás oly módon idézi elő a változást, hogy befolyásolja olyan személyek döntését, akik befolyásolhatók a beszéddel vagy képpel, képesek döntést hozni az ügyben, vagy közvetíteni az üzenetet a döntéshozóknak.
3. Kényszerek (constraint): minden retorikai helyzet tartalmaz bizonyos korlátokat, amelyek eseményekből, személyekből, tárgyakkól és olyan viszonyokból állnak, amelyek részei a szituációnak, mivel hatalmukban áll döntést vagy cselekvést kikényszeríteni a szükséglet pozitív megváltoztatása érdekében. A kényszer általános forrásai közé a hiedelmek, az attitűdök, a dokumentumok, a tények, a hagyományok, a képek, az érdekek, a motívumok és egyéb hasonló jelenségek tartoznak. Amikor a szónok belép egy retorikai szituációba, megnyilatkozása során nem csak felhasználja a helyzet által adott korlátokat, hanem maga is további fontos korlátokat ad hozzá a szituációhoz (a jellemét, a logikáját, a stílusát). (Bitzer [1968] pp. 6-8.).

A függelékben bemutatott WWF képeket az érvelés produktumként való értelmezésekor dilemmának tekintem. A produktum a formális logika elveit követi, ily módon lehetőség nyílik az érvmódozások felismerésére, a logika formai tisztaságának megállapítására. Mint azt feljebb kifejtettük, a dilemma esetében kettős szillogizmusról van szó, a főtételek vagyis kettős, és mindkettőhöz más-más altevétel társul, azonban a konklúzió közös. A strukturális változtatási kategóriák tekintetében az adott dilemma egyszerű hozzátoldás segítségével épül fel. Mivel a hiányt – az enthümémával szemben – nem kell kitöltenem ahhoz, hogy a retorikai szerkezet érvényes legyen, nem igényli a kontextuális külső elemek bevonását az értelmezésbe. Belülről, produktumként elemezhető.

A képek produktumként, artefaktumként való értelmezése esetén kizárólag az amőba játékokra fókuszálunk. Nem vesszük figyelembe sem a közlésfolyamat egyéb tényezőit, vagyis, hogy az üzenetet ki, kinek és milyen szándékkal hozta létre, sem a kontextust. Felmerülhet a kérdés, hogy amennyiben az adott kép a produktum, úgy kép alatt csak az amőba játékot vagy a verbális szöveget és a WWF logót egyaránt beszámítjuk-e. Bármely verziót vesszük is figyelembe, a végeredmény mindkét esetben egy-egy retorikai dilemma. Ennek részletes kifejtésére a továbbiakban kerül sor.

A képek elemzésekor a premisszák egymás mellé sorakoztatásából indulunk ki. Amikor egy hiányt látunk a vizuális artefaktumban, amelynek jelentését a nézőnek kell kikövetkeztetnie, a retorikakutató elsőként valóban az enthümémára gondol, mint ahogyan kutatótársam is, aki a vizsgált képeket vizuális enthümémáknak tartja. Azonban az érvelés produktum alapú megközelítése kizárja a WWF képek enthümémaként való azonosítását. Ennek oka, hogy kép produktumként való felfogása nem tekinti értelmezési tárgyának a WWF értékrendjét és a sugallt választást (krokodil élete vagy a táskák). Ezzel szemben azt fejezi ki: Most te jössz a játékban. Azt, hogy a játékban én következem, tudhatom egyrészt a verbális kísérő szövegből (It's your turn), vagy a kísérőszöveg nélkül abból a tényből, hogy a néző én vagyok, és fel kell oldanom a képben a hiányt, mentálisan ki kell töltenem a vizuális űrt. Nézőként arra jövök rá, hogy akár a krokodilt, akár a táskát rakom az üres mezőbe, a konklúzió közös lesz: nyerek.

Ha figyelembe vesszük az amőba játék mellett a WWF logót és a mellette szereplő feliratot (It's your turn), a premisszák a következőképpen alakulnak: 1. ÉN JÖVÖK ÉS VÁLASZTANOM KELL A KROKODIL ÉS A TÁSKA KÖZÖTT. / 2. HA A KROKODILT TESZEM, NYEREM. / 3. HA A TÁSKÁT VÁLASZTOM, NYEREM. / 4. MINDEGY, MIT VÁLASZTOK. Egy másik értelmezés, amely már figyelembe veszi azt is, hogy az amőbajátékot szükségszerűen ketten játsszák: 1. ÉN JÖVÖK ÉS VÁLASZTANOM KELL A KROKODIL ÉS A TÁSKA KÖZÖTT. / 2. HA A KROKODILT TESZEM, NYEREM. / 3. HA A TÁSKÁT VÁLASZTOM, NYEREM. / 4. A WWF VESZÍT.

Az érvek logikai formájának érvényessége nem függ az értékítéletektől, nem függ a retorikai szituációtól, kizárólag a formákra vonatkozik. A táskák választása a krokodillal szemben nem hordoz negatív konnotációt, mert pusztán strukturális jelentősége van a képben. E felfogás szerint annak sincs különösebb jelentősége, hogy ki lép a játékban. Amennyiben a WWF logót és a verbális szöveget nem veszem figyelembe a kép produktumként való elemzésekor, a fenti premisszákhoz képest az egyetlen különbség az, hogy nem feltétlenül tudjuk, ki következik a játékban. Azonban a kép retorikai dilemmaként való azonosítására ez nincs hatással. Adott tehát egy főtételek ebben a kettős szillogizmusban: 1. EBBEN A JÁTÉKBAN VALAKI MOST LÉP. Adott két vagyis altevétel 2. AKI LÉP, TEHETI A KROKODILT. / 3. AKI LÉP, TEHETI A TÁSKÁT. És van egy közös konklúzió: 3. A JÁTÉK VÉGET ÉR. Vagy: 1. EBBEN A JÁTÉKBAN VALAKI MOST LÉP. / 2. HA A KROKODILT TESZI, A JÁTÉK VÉGET ÉR. / 3. HA A TÁSKÁT TESZI, A JÁTÉK VÉGET ÉR. / 4. AZ, AKI MOST TESZ, NYER/ AZ, AKI MOST NEM TESZ, VESZÍT.

Mivel a produktum felfogású érvelés nem foglalkozik az olyan kísérő, szituatív elemekkel, mint a WWF értékrendje, az állatkínzás, gyilkosság vagy személyes érzelmek, a WWF szándékolt üzenete, miszerint

válaszd a krokodilt, nem jön át, hiszen a dilemma sajátossága, hogy a vagylagos alpremisszák bármelyike esetén a konklúzió ugyanaz. Ily módon a WWF reklám az érvelés produktumként való felfogása esetén megbukott.

Kritika – Problémák a produktum-orientált megközelítés dilemmaként történő képtelmezésével – Deli Eszter

A WWF (World Wildlife Fund) nemzetközi civilszervezet 2009-es kampányának posztersorozatában bemutatott képek értelmezését a produktum-orientált szemléletmód nem elégíti ki. Az érvelés produktum típusú, szillogizmuson alapuló megközelítése az érvelés atipikus módját írja le, amely csak egy zárt rendszerben képzelhető el és a pusztá formára koncentrálnak, figyelmen kívül hagyva az emberi tapasztalatokat, a kontextuális és jelentésbeli különbségeket és a nyelvi konvenciókat is (al-Musawi [2006] p. 43.). A szillogizmus központi szerepét megkérdőjelező retorikusok úgy vélik, az érvelőnek nem az az elsődleges szándéka, hogy megismételje a már ismert tudásokat, hanem, hogy elfogadtassa közönségével álláspontját (al-Musawi [2006] p. 43.). Ahogyan arra korábban utaltunk, a képek sűrített módon közvetítik létrehozóik szándékát, amelynek segítségével interakcióra bírhatják közönségüket (Aczél [2012] p. 102.). Gondoljunk a hírek vagy jelen esetben a reklámok képeire, amelyek elsősorban nem információt, hanem eseményeket, értékeket közvetítenek, az átélés és véleményformálás lehetőségét biztosítva ezzel. A médiában megjelenő toposzokat tekintve egy kép hatására vélhetem egy ábrázolt személyről, hogy áldozat és azt is, hogy gazember, mindez pedig az érvelés szemiotikájának köszönhető. Ugyanezt teszik a WWF amőba kampányának képei is, amelyeknek egy lehetséges értelmezés (a processzuális értelmezés) szerint elsődleges célja valamely toposzok szemléltetése.

1. Az enthüméma: A WWF képei mint vizuális retorikai enthümémák – Deli Eszter

Jelen tanulmány szerint az enthüematikus gondolkodás része az érvelés processzus-orientált, retorikai perspektívájú megközelítésének, hiszen szándék, hatás és együttműködés alapú mivolta, valamint a logosz, éthosz és pathosz koncepciójához való kötődése mind retorikai kötődését erősíti. A dolgozatunk középpontjában álló képek enthümémaként való megközelítésekor azonban elengedhetetlenül fontos a kontextus, valamint a retorikai szituáció fogalmainak tisztázása, amelynek a fentiekben eleget tettünk.

Kutatótársammal ellentétben a függelékben található kampányfotókat az érvelés processzusként való értelmezésekor enthümémának tekintem. A processzus a retorika elveit követi, amely a fent részletezett elméletek alapján hatás és szándék alapú felfogást kínál, és bizonyos toposzokat jelenít meg. Az érvelés retorikai vagy processzus alapú modelljében a közönség nem játszik passzív szerepet, elsősorban a megragadásra, megfontolásra és az értékelésre törekszik. Ezzel egy időben azonban a közönség meg is győz, méghozzá saját magát, az enthüméma sajátosságainak köszönhetően, amely határozottan véleményformálásra, megnyilatkozásra sarkall: az érvelés legitimitásáról, igazságáról a hallgatóság sokkal inkább győzi meg önmagát, mint amennyire a rétor teszi ezt beszédével, vagy a kép készítője imágójával.

Mint azt feljebb részletezzük, az enthüméma deduktív típusú érvelésnek tekinthető, azaz olyan retorikai szillogizmus, amely az általánostól halad a konkrét felé, ezáltal az okokra következtet az okozatokból, nem pedig okozatokra az okokból. Gyakran csonka szerkezetként vagy csonka szillogizmusként is említik, hiszen létrejött a beszélő és közönsége kooperatív kölcsönhatásainak függvénye. A csonka jelző egy burkolt, kimondatlan (implicit) előfeltevésre (premisszára) utal, ahol az előfeltevést vagy azért nem fogalmazzák bele az érvrendszerbe, mert azt eleve ismert tényként kezelik, vagy azért nem jelenítik meg, hogy ezáltal a közönség bevonódását szorgalmazzák, az implicit utalás

explicitté tételén keresztül. A csonka szillogizmusban felmerülő hiányt – a dilemmával szemben – mindenképpen ki kell töltenünk ahhoz, hogy a retorikai szerkezet érvényes legyen, ezáltal az enthüematikus érvelés nem csak igényli, hanem meg is követeli a kontextuális külső elemek bevonását az értelmezésbe. Ezáltal kívülről, processzusként, egyfajta interakcióként elemezhető.

Így a WWF képek processzuális megközelítésekor nem kizárólag az amőba játékra fókuszálunk, hanem a kép retorikai kontextusára és a retorikai szituációra, amelyben létrejön. A kontextust a fentiek értelmében olyan dinamikus viszonyrendszernek tekintem, amely tartalmazza a kommunikáció résztvevőit, illetve ezen résztvevők ismereteit, ezáltal nem eleve adott realitásról, hanem egy adott szituáció kapcsán megvalósuló összefüggésről beszélünk. A szituáció, amelyben a WWF képeket vizsgálom mindenképpen retorikusnak tekinthető, hiszen – az enthüéma szerkezeti felépítésének köszönhetően – bevonódásra, véleményalkotásra, cselekvésre invitál, megváltoztatva ezzel a szituáció eredeti jellegét.

Az érvelés processzus alapú megközelítése kizárja a WWF képek dilemmaként való azonosítását, amelynek oka, hogy kép processzusként való felfogása mindenképpen értelmezési tárgyának tekinti a WWF értékrendjét és a sugallt választást (krokodil élete vagy a táska), nagyban alapozva a retorikai kontextusra és szituációra, amelyben a kép megjelenik, illetve a beszélő és közönség közötti interakcióra. A jelen képek enthüemaként való azonosítása – a poszteren megjelenő verbális elemek (It's your turn) figyelembevételével – a dilemmához hasonlóan szintén azt fejezi ki: Most én jövök a játékban, ezt pedig tudhatom egyrészt a verbális kíséző szövegből, vagy abból a tényből, hogy a néző én vagyok, és ezáltal nekem kell feloldanom a képen megjelenő vizuális hiányt. Eddig nem különbözik értelmezésem kutatótársamétól. Németh Gabriella dilemma-megközelítése azonban a következőkben azt az értelmezést kínálja, hogy akár a krokodilt, akár a táskát rakom az üres mezőbe, a konklúzió közös lesz, a néző nyer, amely konklúzió nem tekinthető érvényesnek az enthüematikus szemlélet szerint.

Figyelembe véve az amőba játék szabályai mellett a WWF logót és a mellette szereplő feliratot (It's your turn), az enthüematikus megközelítés szerint a premisszák a következőképpen alakulnak: 1. ÉN JÖVÖK ÉS VÁLASZTANOM KELL A KROKODIL ÉS A TÁSKA KÖZÖTT. / 2. HA A KROKODILT TESZEM, A KROKODIL ÉLETBEN MARAD. / 3. HA A TÁSKÁT VÁLASZTOM, A KROKODIL MEGHAL. / 4. NEM MINDEGY, MIT VÁLASZTOK. Az érvek retorikai formájának érvényessége nem kizárólag a strukturális elemekre és formákra vonatkozik, nagyban függ az értékítéletektől, a retorikai kontextustól, szituációtól, és a kibocsátó és befogadó közötti interakciótól. Amennyiben a krokodilt választjuk, az állat megmenekül és a krokodilbőr táska nem készül el. Abban az esetben, ha a táskát választjuk, az állatot megkínózzák bőréért és a táska elkészülte érdekében a krokodil elpusztul. A dilemma-típusú megközelítéssel szemben e felfogás szerint nem kettő, pusztán csak egy személy (a befogadó) kezében van a döntés, ezáltal nem kérdés, hogy kinek kell lépnie a játékban, amelynek értelmében az érvelés a következőképpen alakul: 1. EBBEN A JÁTÉKBAN VALAKI MOST LÉP. / 2. EZ A VALAKI SZÜKSÉGSZERŰEN ÉN VAGYOK. / 3. HA A TÁSKÁT TESZEM, A KROKODIL MEGHAL. 4. / HA A KROKODILT TESZEM, AZ ÁLLAT ÉLNI FOG. / 4. EGYEDÜL AZ ÉN KEZEMBEN VAN A DÖNTÉS.

A szándék és hatás alapú processzuális megközelítés szükségszerűen értékterhelt szemléletet kínál, amely az értelmetlen állatkínzás, az emberi önzés, az állatok és a környezet védelme, valamint a felesleges pusztítás toposzainak megjelenítését adja, a befogadó felelősségét és szerepvállalását előtérbe helyezve. A képek enthüemaként való azonosítása tisztán közvetíti a WWF szándékolt üzenetét, azaz, hogy a krokodilt, cápát, tehenet, fákat vagy magát a Földet kell választanunk. A processzuális szemlélet mégis megbukni látszik, hiszen eleve feltételezi a közönség azonosulását, problémaérzékenységet és kiállását az állat- és környezetvédelem mellett.

Kritika – Problémák a processzus-orientált megközelítés enthüematikus képértelmezésével – Németh Gabriella

Bár kétségtelen, hogy produktumként a képek nem értelmezhetők enthüemaként, és processzusként nem értelmezhetők dilemmaként, a processzus alapú megközelítésben is vannak felmerülő kritikai kérdések a képek enthüematikus jellegével kapcsolatban. A szillogizmus mint kifejtettük, a bizonyítás elemi szervező elve, amely szűkíthető (enthüéma) és bővíthető (dilemma). Az állítások vagy premisszák jelen képek vizsgálatakor kis ikonokból (krokodil, táska, üres hely) állnak össze, és adják ki a verbálisan megfogalmazható premisszákat.

Amennyiben a konklúzió nem nyer bizonyítást, a szillogizmus érvényét veszti. Az enthüéma, mint szűkített szillogizmus a processzus alapú felfogás keretében sem feltétlenül és teljességgel érvényes. Enthüemaként ugyanis csak akkor fogadhatjuk el, ha a WWF-fel/ a WWF értékrendjével azonosulok. Mert ebben az esetben a következő az üzenet. 1. AKI TENNI AKAR A KÖRNYEZETÉRT, A KROKODILT VÁLASZTJA. 2. ÉN JÖVÖK. 3. A KROKODILT TESZEM (hiányzó konklúzió).

Azonban az amőba játék jellegzetessége, hogy ketten játsszák, jelen esetben a WWF és én, mint néző. De ebben az esetben nem a WWF-fel azonosulok, hiszen ő az ellenfelem. Következésképpen, ha tudom, hogy a WWF értékrendje szerint a krokodilt tenné, egyértelmű, hogy a játékban én a táskával vagyok, és csak úgy nyerhetek, ha a táskát rakom. Ezt az elméletet megerősíti az It's your turn felirat is. A zéró összegű játszmában a WWF üzenete processzusként is megbukott.

Konklúzió, avagy a retorikai érvelés mint procedúra

Láthattuk, hogy processzusként értelmezve a képek enthüematikus szerkezeteket mutathatnak. Láthattuk azt is, hogy produktumként dilemmáknak tekinthetők. Azonban sem a képek produktum-orientált, sem a processzus-orientált felfogása nem tette lehetővé önmagában a WWF képek valódi üzenetének teljes mértékben hitelt érdemlő átvitelét.

Ami rendet tesz, az az érvelés procedurális felfogása. A teljes tanulmány folyamán figyelmen kívül hagytuk az érvelést mint procedúrát, holott ennek segítségével – noha láttuk, hogy a képek a produktum- és processzus alapú felfogásban teljesen eltérően értelmezhetők, a WWF szándékolt üzenetének hiteles átvitelében segítséget nyújthat.

Mint azt fent leírtuk, amennyiben a szillogizmus, struktúra és a valószínűségi érvelés szempontjából közelítünk, arra jutunk, hogy a képek retorikai dilemmák, azonban, ha figyelembe vesszük a retorikai szituációt és a kontextust, arra a következtetésre jutunk, hogy az üzenet helyes értelmezését a kontextus ismerete, vagyis a WWF értékrendjének ismerete teszi lehetővé. Így pedig valójában enthüemának tekinthetők a képek. Ezen kontextus ismerete nélkül a képek dilemmák. A retorikai alakzat a produktum tekintetében is érvényes lesz, azonban a WWF üzenete értelmezhetetlen. A kontextus szerepe azért jelentős, mert a kontextus nélkül a szándékolt üzenet pusztán a logikai-strukturális értelmezési dimenzió mentén más alakot vesz fel.

Pusztán a kirakós elemeinek egymás mellé rakása nem mutat szabályszerűségeket. Ez az érvelés logikusságát, tisztaságát mutatja, mindazt, amit látunk. Ez a produktum szintje. Amint a közvetlen kontextust is figyelembe vesszük, látjuk, hogy mi lehet a szándékolt üzenet, azonban az értelmezés torzulhat még az enthüéma szintjén is.

Az argumentáció mint eljárás perspektívájának alapvetése, hogy az argumentáció eltér a többi egyet nem értés kifejezésére szolgáló módtól azáltal, hogy meghatározott szabályszerűségeket, előírásokat

tartalmaz, amelyek a diskurzust kontrollálják. Ez pedig azt jelenti, hogy egy adott vélemény viszonyában létező ellenvélemény normaként vonatkoztatható az érvelésre (Aczél [2005] p. 348).

Az elmúlt években az argumentáció mint eljárás szemléletet főként az informálisabb érvelésekre alkalmazták. Ezekkel az informális érvelésekkel pedig az úgynevezett pragma-dialektika területe foglalkozik, amely megközelítést a University of Amsterdam szakemberei vezették be, Eemeren és Grootendorst irányításával. A két érvelélmélettel foglalkozó kutató pragma-dialektikus megközelítése a beszédaktus-elméleten alapszik, amely a pragmatika egyik legátfogóbb nyelvfilozófiai indíttatású elméleti keretének tekinthető (Adamik [2010] pp. 136-137.). Aczél arra hívja fel figyelmünket, hogy az érvelés eljárásként való megközelítése erősíti a szabályfelismerő képességeket, de elvonja a figyelmet a tartalomról, ezáltal nem a *mi*, hanem a *hogyan* kerül a középpontba, amely alapján elmondható, hogy a proceduralitás az érvelési folyamatokra, ezek szabályainak létrehozására, magyarázatára és értelmezésére vonatkozik (Aczél [2012] pp. 35-36.).

Az érvelés eljárásalapú szemlélete tehát arra utal, hogy az argumentációt dinamikák, eljárások, szabályos minták és műveletek működtetik, amely szabályozott eljárások a vizualitásban ugyanúgy fellelhetők, hiszen ezt a szemléletet alkalmazzuk, amikor egy bizonyos képi elemet egy másik elem viszonylatában értelmezzük, megvizsgálva őket összefüggéseikben, kölcsönhatásaikban, fejlődésükben és ellentmondásaikban egyaránt. A képi elemek vizsgálata tehát a hogyan kérdésre ad választ, bemutatva a képek esetleges hangsúlyait, nézőpontjait, és nem melleleg a képek készítőinek logikáját és eljárásmódját (Deli [2018] p. 206.).

Az érvelés mint eljárás szoros kapcsolódást mutat a diskurzusanalízis jellegzetességeivel. A diskurzuselemzés három nagy irányzatát különítjük el: 1) Nyelvészeti és szociológiai indíttatású diskurzusanalízis, 2) Társadalommagyarázatra törekvő diskurzuselemzés (pl. kritikai diskurzuselemzés), és 3) A társadalmi hálózatok kötőanyaga a diskurzus. Jelen tanulmány szempontjából a harmadik irányzat a releváns, amely nem nyelvi, hanem szociológiai alapozású és a társadalmi viszonyokat, szabályszerűségeket vizsgálja. A diskurzus mint hálózatosodás kötőanyaga számos területet tesz vizsgálatának tárgyává és a „kommunikatív interakciók minden formája beletartozik” (Boronkai [2010] p. 267.).

A diskurzuselemzés egy nyelvészeti eredetű interdiszciplináris tudományág, a diskurzus a társadalmi cselekvések kommunikatív formája. A diskurzuselemzésben kiemelt szerepet kap a kontextus. A diskurzusban a közlés minden esetben interakció a befogadó, a szöveg és a kontextus között. „A kontextus egyszerre jelöli a megnyilatkozás kommunikációs körülményeivel kapcsolatos ismeretek rendszerét és azok alkalmazásának folyamatát is.” (Boronkai [2010] pp. 262-263.). A diskurzus tekintetében a kontextus három összetevővel bír: 1) szituációs kontextus (az interakció személyközi viszonyait, tér- és idő-vonatkozásait tartalmazza, 2) cselekvés kontextusa (a kommunikáció nyelvi és nem nyelvi cselekvései), 3) tematikus kontextus (a befogadót segíti az értelmezésben).

Az érvelés mint eljárás nem pusztán a retorikai szituációval, a befogadóval, a kontextuális elemek segítségével értelmezi az adott vizuális artefaktumot, hanem rendszerei a megnyilatkozások körülményeit és szisztematikus rendszert ad mind a megnyilatkozásoknak, azok gyakoriságának, formájának, interakciónak és felhasználásának is. Bár a processzuális felfogás képes kezelni a szituációs kontextust, a tematikus kontextus néha inkább az eljárásból és a kommunikációs diskurzus szabályszerűségei képesek átadni. A WWF reklámkép-sorozatot gyártott és ezeket a diskurzus hálózati megközelítésében a társadalmi cselekvés középpontjában helyezte el. Az interakció soha nem pusztán a kép elemei között (produktum) történik, soha nem pusztán a kép készítője, a kép befogadója és a kép között (processzus) történik egy adott retorikai szituációban. Az interakció az adott diskurzusban

elhelyezett képek egymáshoz való viszonyában is történik, amely a kommunikatív tartalmak szándékolt üzenetének helyes retorikai értelmezését lehetővé teszi.

Felhasznált szakirodalom

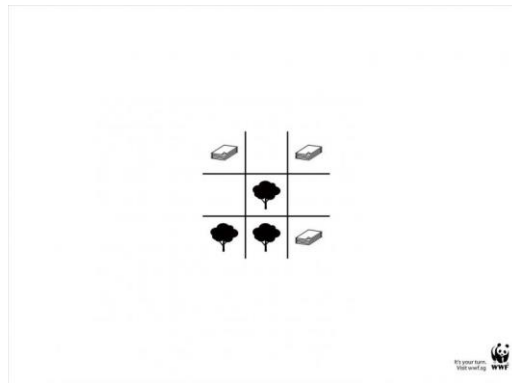
- Jászó, Anna; [2010]: Ramus, Peter; Logika, dialektika, filozófia, retorika; Jakobson, Roman. In: Adamik, Tamás – A. Jászó, Anna (szerk.) (2010): Retorikai lexikon. Kalligram: Pozsony. ISBN: 978-80-8101-344-7
- Aczél, Petra; [2012]: Médiaretorika. Magyar Mercurius: Budapest. ISBN: 978-963-9872-15-8
- Adamik, Tamás – A. Jászó, Anna – Aczél, Petra; [2005]: Retorika. Osiris Kiadó: Budapest. ISBN: 9789633894668
- Adamik, Tamás; [2010]: In: Adamik, Tamás – A. Jászó, Anna (szerk.) [2010]: Retorikai lexikon. Kalligram, Pozsony. ISBN: 978-80-8101-344-7
- Adamikné Jászó, Anna; [2013]: Klasszikus magyar retorika. Argumentáció és stílus. Holnap Kiadó: Budapest. ISBN 978 963 346 855 5
- Al-Musawi, Muhsin J.; Arabic rhetoric. In: Thomas O. Sloane; (szerk.); [2006]: Encyclopedia of Rhetoric. © Oxford University Press: Oxford. Encyclopedia of Rhetoric: (e-reference edition). 16 February 2007. DOI: 10.1093/acref/9780195125955.001.0001; ISBN13: 9780195125955ISBN10
- Arisztotelész; [1982]: Rétorika. Fordította: Adamik Tamás. Gondolat: Budapest.
- Bitzer, Lloyd F.; [1968]: The Rhetorical Situation. Philosophy and Rhetoric. Vol. 1. (pp. 1-14).
- Boronkai, Dóra; [2010]: In: Adamik, Tamás – A. Jászó, Anna (szerk.) [2010]: Retorikai lexikon. Kalligram, Pozsony. ISBN: 978-80-8101-344-7
- Deli, Eszter – Németh, Gabriella; [2017]: Can Pictures Argue? The mutual examination of visual propositions and tropes within images. In: Barkóczi, Janka – Uhl, Gabriella – Túry, György (szerk.) [2017]: Skills for Managing the Arts: Open Educational Resources and Experiential Learning in Support of Youth Entrepreneurship and Employment in the Arts and Creative Sector (SMART). Elérhető: <http://www.managing-art.eu/en/file/27>
- Deli, Eszter – Németh, Gabriella; [2018]: Money does not talk. The image of money talks. In. Society & Economy. Volume 40, Issue 3, September. In Central and Eastern Europe, Journal of the Corvinus University of Budapest. Print ISSN 1588-9726 Online ISSN 1588-970X
- Deli, Eszter; [2018]: A vizuális retorika triadikus koncepciója – Elméleti keret és esettanulmányok; Vizuális retorika a katasztrófa-hírközlésben. Doktori értekezés. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1042/1/Deli%20Eszter_dhu.pdf
- Jasinski, James; [2001]: Sourcebook on Rhetoric: Key Concepts in Contemporary Rhetorical Studies. Sage Publications: London and New Delhi. ISBN: 9780761905042
- Lanham, R. A.; [1991]: A Handlist of Rhetorical Terms. University of California Press: Berkeley and Los Angeles. ISBN: 0520076680, 9780520076686
- Németh, Gabriella; [2011]: The Visual Rhetorical Figures of the Giant Billboard of „ARC” (Face) Exhibition. In: Benedek, András – Nyíri, Kristóf (szerk.) [2011]: Images in Language. Metaphors

and Metamorphoses. Peter Lang International Verlag der Wissenschaften: Frankfurt. (pp. 99-113.). http://vll.mpt.bme.hu/images/stories/PDF/VLL/nemeth_fp.pdf

- Németh, Gabriella; [2015]: Paradoxical Representation of Tropes in Visual Rhetoric. In: Benedek, András – Nyíri, Kristóf (szerk.) [2014]: Beyond words. Pictures, Parables, Paradoxes. Visual Learning. Volume 5. Peter Lang; Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford: Wien. (pp. 185-193) ISBN: 978-3-631-66385-1 (Print) DOI: 10.3726/978-3-653-05883-3
- Németh, Gabriella; [2018]: A retorikai – szemiotikai elemés. Paradigmák metszetében. Doktori értekezés. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1039/1/Nemeth_Gabriella.pdf
- Riedl, Frigyes; [1905]: Rhetorika és retorikai olvasókönyv. Hatodik, az új tanterv szerinti javított kiadás. Budapest: Lampel.
- Tátrai, Szilárd; [2004]: A kontextus fogalmáról. Magyar Nyelvőr. 128. évf. 4. sz. (pp. 479–494.)
- Tindale, Cristopher W.; [1999]: Acts of Arguing – A Rhetorical Model of Argument. State University of New York Press: USA. ISBN: 0-7914-4387-6

Függelék

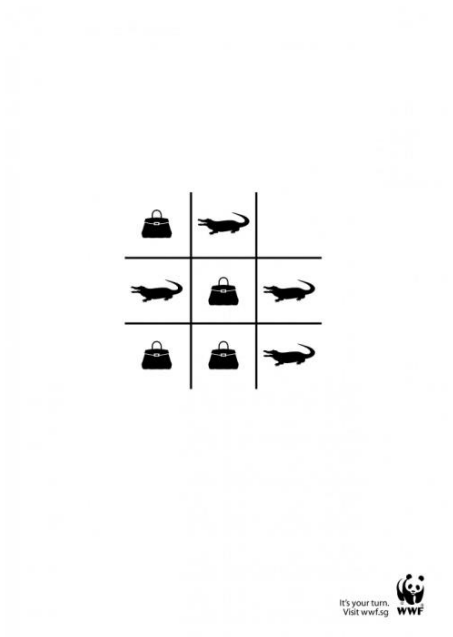
Kép 1.

Kép forrása: http://theinspirationroom.com/daily/print/2009/6/wwf_tree.jpg

Utolsó letöltés időpontja: 2019. 03. 31.

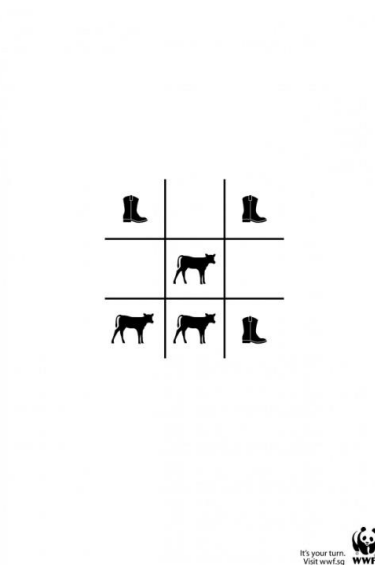
Kép 2.

Kép forrása: http://theinspirationroom.com/daily/print/2009/6/wwf_crocodile.jpg

Utolsó letöltés időpontja: 2019. 03. 31.

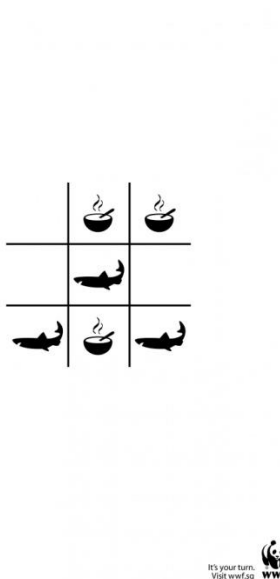
Kép 3.

Kép forrása: http://theinspirationroom.com/daily/print/2009/6/wwf_calf.jpg

Utolsó letöltés időpontja: 2019. 03. 31.

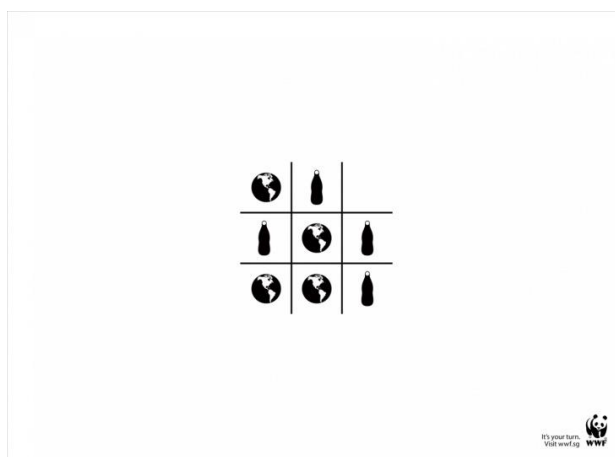
Kép 4.

Kép forrása: http://theinspirationroom.com/daily/print/2009/6/wwf_shark.jpg

Utolsó letöltés időpontja: 2019. 03. 31.

Kép 5.

Kép forrása: http://theinspirationroom.com/daily/print/2009/6/wwf_earth.jpg

Utolsó letöltés időpontja: 2019. 03. 31.